

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Kucianka Jadwiga

Author: Katarzyna Tałuc

Citation style: Tałuc Katarzyna. (2010). Kucianka Jadwiga. W: J. Lyszczyzna, D. Rott (red.), "Słownik pisarzy śląskich. T. 3" (S. 50-56). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Otrzymał wiele nagród i wyróżnień, m.in. Nagrodę im. Edwarda Stachury. Był także członkiem katowickiego Oddziału Stowarzyszenia Pisarzy Polskich.

Zmarł 1 września 1998 r. w Orzeszu.

Bibliografia (wybór)

J. Krupiński: *Kwiaty kujawskie*. Gdańsk 1981; Idem: *Marsz żałobny*. Katowice 1985; Idem: *Tratwa Świętej Barbary*. Katowice 1986; Idem: *Mój pogrzeb pierwszy*. Warszawa 1987; Idem: *Z pokładów Ziemowita*. Arkusz poetycki. W: *Gazeta zakładowa kopalni „Ziemowit”*. Red. A. Lysko. Łędziny 1991; Idem: *Z pokładów serca*. Poznań 1992.

J. Baran: *Kwiaty w węglu*. „Wieści” 1985, nr 38, s. 5; A. Gnarowski: *Scalenie czasu i pamięci*. „Tygodnik Kulturalny” 1985, nr 47, s. 12; J. Wiśniewska: *Tryptyk śląski*. „Nowe Książki” 1985, nr 9, s. 92–93; Z. Bieńkowski: *Biegun i poeta*. „Tygodnik Kulturalny” 1988, nr 10; A. Szymańska: *Świadectwo*. „Przegląd Powszechny” 1988, nr 7–8, s. 212; B. Gruska-Zych: *Białe na czarnym*. „Gość Niedzielny” 1993, nr 30; M. Fox: *Listy spod kapelusza*. „Śląsk” 1998, nr 10, s. 80; M. Kisiel: *Odszedł Józef Krupiński*. „Śląsk” 1998, nr 10, s. 83; Idem: *Postowie*. W: J. Krupiński: *Wiersze wybrane 1969–1998*. Bydgoszcz 1999, s. 164–166.

Maria Buszman

KUCIANKA JADWIGA, kryptonimy i pseudonimy Jadwiga B., J.K., mgr J.K., Jadwiga Bernhardt, Jadzia (1924–1970), historyk piśmiennictwa polskiego na Śląsku, autorka opowiadań beletrystycznych, nauczyciel akademicki.

Urodziła się 11 maja w Chorzowie Starym w rodzinie robotniczej o bogatych tradycjach patriotycznych. Członkowie jej rodziny brali udział w pracach polskich towarzystw, w występach teatrów amatorskich, uczestniczyli w walkach powstańczych. Młodsze pokolenie angażowało się w działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” i harcerstwa. W latach 1931–1938 Kucianka uczęszczała do szkoły powszechnej, następnie kontynuowała naukę w Miejskim Liceum i Gimnazjum Ogólnokształcącym w Chorzowie. Za przynależność do polskiego harcerstwa w 1942 r. została zesłana do fabryki sprzętu wojennego w Zgorzelcu. Dzięki staraniom rodziny po upływie roku wróciła do Chorzowa, gdzie mieszkała do końca wojny. Po wojnie uzupełniła wykształcenie w chorzowskiej trzyletniej szkole średniej, uzyskując w 1946 r. świadectwo dojrzałości. W tym samym roku została słuchaczką

filologii polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, którą ukończyła w 1950 r. Praca magisterska, poświęcona twórczości Juliusza Ligonia, stała się zapowiedzią nie tylko przyszłych zainteresowań Kucianki, ale również potwierdzeniem wnikliwego zmysłu badawczego, dzięki któremu wytyczyła ona nowy kierunek w badaniach literackich nad samorodną twórczością śląską.

Zanim w czasopismach specjalistycznych zaczęły się ukazywać artykuły Kucianki o charakterze naukowym, przyszła badaczka była już znana jako autorka licznych opowiadań beletrystycznych. Drukowała je, najczęściej pod pseudonimami, nieprzerwanie od 1945 do 1962 r. w „Gościu Niedzielnym”, „Dzwonku Maryji” i „Naszej Drodze”. Teksty te można podzielić na trzy grupy: legendy hagiograficzne, opowiadania oparte na motywach *Starego i Nowego Testamentu* oraz utwory, których bohaterami uczyniła mieszkańców Górnego Śląska. Opowiadania te, o charakterze dydaktyczno-poznawczym, propagowały określone wzorce zachowania, dostarczały informacji o nieznanymi bliżej miejscach czy postaciach, np. świętych. Pisane żywym, barwnym językiem, wzbogacone zwrotami gwarowymi, cieszyły się dużą popularnością wśród czytelników. We wspomnianych już czasopismach Kucianka drukowała także popularne artykuły o pisarzach śląskich: o Wawrzyńcu Hajdzie (*Narodowa sprawa spod znaku Heroda*, „Gość Niedzielny” 1963, nr 16, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 26), Maksymilianie Jasionowskim (*Przygody Marka z Chin. Rzecz o Maksymilianie Jasionowskim*, „Gość Niedzielny” 1963, nr 8, 9, 10), Danielu Szędzielorz (*Pieśniarz z Michałkowic*, „Gość Niedzielny” 1966, nr 37, 38, 39, 40, 41). Kucianka pisała również krótkie artykuły o pisarzach katolickich, np. o Elżbiecie Kawie (*Elżbieta Kawa — pisarka w habicie*, „Gość Niedzielny” 1962, nr 17) oraz o życiu religijnym na Śląsku.

Zgodnie z obowiązującą ustawą o nakazie pracy badaczka musiała opuścić Kraków i podjąć pracę w Zasadniczej Szkole Zawodowej w Mysłowicach (1950—1952). Po wygaśnięciu nakazu zatrudniła się w Bibliotece Śląskiej w Katowicach, przechodząc praktycznie przez wszystkie działy tej instytucji: dział opracowania i udostępniania zbiorów, wypożyczalnię, pracownię Śląska. Przygotowała kilka wystaw tematycznych eksponowanych w bibliotece, np. *Śląskie piśmarstwo samorodne* (1953), *Gustaw Morcinek w siedemdziesięciolecie urodzin i czterdziestolecie pracy twórczej* (1961), *Literatura polska na Śląsku w okresie dwudziestolecia PRL* (1965). Wygłaszała również dla środowiska bibliotekarzy liczne odczyty o kulturze i literaturze regionalnej. Naukowe pasje

rozwijane w okresie pracy w Bibliotece Śląskiej skłoniły Kuciankę do rozpoczęcia w 1963 r. seminarium doktoranckiego w Katedrze Historii Literatury Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach. W tym samym roku w „Zaraniu Śląskim” wydrukowała pierwszy tekst o charakterze naukowym, poświęcony literackiej twórczości Juliusza Ligonia i jego syna Jana (*Ligoniowej spuścizny nieśluszne pomnożenie*). Zapoczątkował on całą serię artykułów dotyczących pisarzy ludowych. Drugim obszarem zainteresowań Kucianki były zagadnienia związane z wszelkimi przejawami działalności kulturalno-oświatowej na Śląsku. W kolejnej grupie tekstów podejmowała problematykę związków pisarzy polskich ze Śląskiem.

W dniu 18 listopada 1964 r. Rada Wydziału Filologicznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach otworzyła Kuciance przewód doktorski oraz zatwierdziła temat dysertacji: *Śląscy pisarze samorodni w XIX i XX wieku*. Promotorem został Jan Zaremba. Obrona pracy (ostateczny tytuł brzmiał: *Wśród pisarzy samorodnych Górnego Śląska w XIX i XX wieku*), której recenzentami byli Stanisław Pigoń i Jacek Koraszewski, odbyła się 10 listopada 1965 r. Przed obroną badaczka opublikowała jeszcze w „Kwartalniku Opolskim” artykuł pt. *Poetycki mecenat Bronisława Koraszewskiego (1864—1924) nad śląskimi pisarzami*, podając w nim liczne przykłady udzielanej przez opolskiego redaktora pomocy samorodnym twórcom ludowym. Efektem zainteresowań Kucianki, obejmujących kontakty pisarzy polskich ze Śląskiem, a przede wszystkim z twórcami tego regionu, stały się dwa teksty. Jeden, o korespondencji między Gustawem Morcinkiem i Władysławem Orkanem (*Listy Gustawa Morcinka do Władysława Orkana*), ukazał się na łamach „Zarania Śląskiego”. Drugi pt. *Nieznana odezwa śląska Marii Konopnickiej*, będący przyczynkiem do historii śląskich Elsów, wydrukował „Kwartalnik Opolski”. W następnym roku Kucianka opublikowała w „Zaraniu Śląskim” szkic monograficzny poświęcony Maksymilianowi Jasionowskiemu (*Maksymilian Jasionowski (1867—1957)*) oraz artykuł o śpiewnikach towarzyskich, które autorka traktowała jako pierwsze, chociaż niezamierzone, antologie poezji polskiej na Śląsku. Wartość tego tekstu podnosi załączona do niego bibliografia rejestrująca wszystkie wydane do 1920 r. polskie śpiewniki górnośląskie. Nawiązując do pracy o śpiewnikach, badaczka napisała kolejny tekst (*Pieśni zakazane na Górnym Śląsku w latach 1893—1912*), będący opracowaniem szerszego zagadnienia, dotyczącego działalności towarzystw śpiewających na Śląsku i funk-

cji, jaką pełniły one w podtrzymywaniu wśród mieszkańców regionu poczucia przynależności do narodu polskiego.

Po uzyskaniu promocji Kucianka rozpoczęła od 1 października 1966 r. pracę jako adiunkt w Katedrze Literatury Polskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach. Kontynuowała swe badawcze zainteresowania, obejmujące wymienione trzy zakresy tematyczne, publikując kolejne rozprawy na łamach: „Biuletynu Informacyjnego Biblioteki Śląskiej w Katowicach”, „Studiów Śląskich”, „Zarania Śląskiego”, „Zeszytów Naukowych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach”.

Rok 1966 przyniósł dwa artykuły. Jeden, pt. *Literatura piękna na Śląsku w okresie międzywojennym*, powstał w związku z wystawą, którą badaczka zorganizowała w Bibliotece Śląskiej, prezentując dokonania twórców z trzech środowisk — katowickiego, opolskiego i cieszyńskiego — we wspomnianym przedziale czasowym. W drugim tekście Kucianka, przywołując nieznane listy działaczy ze Śląska Cieszyńskiego, adresowane do Henryka Sienkiewicza, wskazała na funkcję lektury książek polskich pisarzy w procesie kultywowania tradycji narodowych. W tekstach opublikowanych w r. 1967 Kucianka skoncentrowała się na nakreśleniu obrazu działalności kulturalno-oświatowej w Królewskiej Hucie (dzisiaj Chorzowie). Przedstawiła pracę biblioteki Kółka Towarzyskiego w latach 1870—1880 (*Pierwsze dziesięciolecie biblioteki Kółka Towarzyskiego w Królewskiej Hucie (1870—1880)*) oraz sceny amatorskiej (*Scena amatorska w Królewskiej Hucie*). Kontynuując badania nad twórczością śląskich twórców samorodnych, w 1967 r. ogłosiła drukiem w „Zeszytach Naukowych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach” pracę poświęconą Janowi Ligonowi (*Jan Ligoń (1851—1868). Studia nad piśmiennictwem śląskim*).

Na podstawie dysertacji doktorskiej Kucianka przygotowała książkę pt. *Śląscy pisarze ludowi (1800—1914). Antologia poezji i prozy*, która wyszła w 1968 r. w ramach serii: *Pisarze Śląscy XIX i XX Wieku*. Układ treści tej publikacji podporządkowała schematowi przyjętemu we wspomnianej serii. Antologia składa się z dwóch podstawowych części. Pierwsza to wstęp, w którym Kucianka omówiła zawartość książki, wskazując na kryteria doboru autorów oraz ich tekstów. Badaczka nakreśliła również sytuację polityczną na Śląsku, warunkującą w interesującym ją przedziale czasowym rozwój rodzimego życia kulturalnego, w tym także literatury. Przybliżyła potencjalnemu czytelnikowi tematykę utworów samorodnych pisarzy, wskazała na formy literackie, jaki-

mi się posługiwali, oraz na źródła ich inspiracji twórczej. Druga część antologii zawiera reprezentatywne utwory 26 pisarzy ludowych z Górnego Śląska. Utwory każdego z twórców zostały poprzedzone notą biograficzną oraz bibliografią podmiotową i przedmiotową. Kucianka, opracowując antologię, przypomniła wielu zapomnianych pisarzy ludowych i wzbogaciła w ten sposób badawczy materiał z zakresu śląskiego piśmiennictwa. Jej uwagi na temat tekstów twórców samorodnych świadczyły o uwzględnianiu przy interpretacji czynników pozaliterackich. Utwory te badaczka traktowała bowiem przede wszystkim jako dokument i przejaw ówczesnego polskiego życia kulturalnego na ziemiach śląskich.

W latach 1969–1970 Kucianka, kontynuując główny nurt swych naukowych zainteresowań, opublikowała w „Zaraniu Śląskim” artykuł o kontaktach Juliusza Ligoniego z lwowskim czasopismem „Dzwonek” (*Współpraca Juliusza Ligoniego z lwowskim „Dzwonkiem” w latach 1864–1867*), w „Studiach Śląskich” bibliografię tekstów Juliusza Ligoniego (*Bibliografia twórczości Juliusza Ligoniego 1858–1868*), a na łamach „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych” dokonała analizy utworu tego twórcy pt. *Walka Smutku z Pocięchą w sercu chorego człowieka, czyli myśli duszy mogące służyć ku pokrzepieniu w każdym utrapieniu*.

Badaczka współpracowała z redakcją *Polskiego słownika biograficznego*, *Śląskiego słownika biograficznego* oraz *Słownika pracowników książki*. W publikacjach tych zamieszczała biogramy śląskich pisarzy, działaczy kulturalnych i oświatowych, bibliofilów, bibliotekarzy. Była członkiem Komisji Historycznoliterackiej Oddziału Krakowskiego Polskiej Akademii Nauk.

Dorobek naukowy Kucianki ma fundamentalne znaczenie dla metodologii śląskiej literatury samorodnej. Badaczka odkrywa bowiem wielu twórców ludowych. Dzięki cierpliwej pracy zebrała ich utwory, opracowała je, poświęcając temu zagadnieniu antologię *Ślascy pisarze ludowi*. Przy interpretacji tekstów pisarzy samorodnych szczególnie wagę przywiązywała do kontekstu pozaliterackiego, podkreślając i udowadniając w ten sposób prymarną funkcję, jaką owe utwory pełniły, czyli funkcję użyteczną. Efekty naukowych pasji Kucianki wysoko ocenił Stanisław Pigoń, który nazwał ją pionierem badań nad samorodną twórczością śląskich pisarzy ludowych. Dziękując Pigionowi za opiekę, życzliwość i merytoryczną pomoc, Kucianka napisała obszerny tekst, analizujący artykuły oraz książki uczonego z Krakowa na temat literatury ludowej. Jednocześnie starała się w swym opracowaniu nakreślić

wizerunek profesora — jego stosunek do pracy, współpracowników i studentów (*Stanisław Pigoń jako badacz literatury ludowej*. W: *Stanisław Pigoń. Człowiek i dzieło* (1972)). Publikacja ta ukazała się już po śmierci autorki. Badaczka nie zdążyła zrealizować planów dotyczących rozprawy habilitacyjnej. Z zachowanych materiałów wynika, że opracowała dokładny konspekt do tematu *Obraz Śląska w oczach podróżników XVIII i XIX w.* Zebrała także bogatą bibliografię obejmującą ponad 60 pisarzy.

Kucianka 4 marca 1970 r., wracając z posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego, została zamordowana w Siemianowicach-Bytkowie.

Bibliografia

Twórczość J. Kucianki: *Ligoniowej spuścizny niestłuszone pomnożenie*. „Zaranie Śląskie” 1963, z. 2; *Listy Gustawa Morcinka do Władysława Orkana*. „Zaranie Śląskie” 1964, z. 2; *Dwa listy śląskie do Henryka Sienkiewicza*. „Zaranie Śląskie” 1964, z. 4; *Nieznana odezwa śląska Marii Konopnickiej*. „Kwartalnik Opolski” 1964, nr 2; *Poetycki mecenat Bronisława Koraszewskiego (1844—1924) nad śląskimi pisarzami*. „Kwartalnik Opolski” 1964, nr 2; *Maksymilian Jasionowski (1867—1957)*. „Zaranie Śląskie” 1965, z. 2; *Pieśni zakazane na Górnym Śląsku w latach 1893—1912*. W: „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach. Prace Historyczno-Literackie”. Z. 3. Katowice 1965; *Śpiewniki towarzyskie w latach 1870—1920*. „Zaranie Śląskie” 1965, z. 3; *Literatura piękna na Śląsku w okresie dwudziestolecia (1945—1964)*. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej w Katowicach” 1966; *Jan Ligoń (1851—1868)*. W: „Studia nad Piśmiennictwem Śląskim. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach. Prace Historyczno-Literackie”. Nr 4. Katowice 1967; *Pierwsze dziesięciolecie biblioteki Kółka Towarzyskiego w Królewskiej Hucie (1870—1880)*. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej” 1967; *Scena amatorska w Królewskiej Hucie*. „Zaranie Śląskie” 1967, z. 3; *Śląscy pisarze ludowi (1800—1914)*. *Antologia poezji i prozy*. Wrocław 1968; *Współpraca Juliusza Ligonia z lwowskim „Dzwonkiem” w latach 1964—1967*. „Zaranie Śląskie” 1969, z. 2; *Bibliografia twórczości Juliusza Ligonia 1958—1968*. „Studia Śląskie” 1970, T. 18; *Średniowieczny moralitet w śląskim piśmiennictwie ludowym XIX wieku*. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1970, T. 2; *Stanisław Pigoń jako badacz literatury ludowej*. W: *Stanisław Pigoń. Człowiek i dzieło*. Red. H. Markiewicz i M. Rydlowa. Kraków 1972.

Z wyznań śląskich Stanisława Pigionia. „Poglądy” 1969, nr 3; A. Jarosz: *Jadwiga Kucianka (11 X 1924—4 III 1970)*. „Biuletyn Polonistyczny” 1970, z. 39; K. Heska-Kwaśniewicz: *Jadwiga Kucianka (1924—1970)*. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej” 1970, nr 1—4; Eadem: *Jadwiga Kucianka (1924—1970)*. „Studia Śląskie”. Seria Nowa 1970, T. 18; J. Gawor: *Śp. Jadwiga Kucianka*. „Gość Niedzielny” 1971, nr 11; K. Heska-Kwaśniewicz: *Bibliografia prac Jadwigi Kucianki*. „Śląskie Studia Teologiczno-Historyczne” 1971, T. 4; J. Hennelowa: *Dwa lata temu. Wspomnienie o Jadwidze Kuciance*.

„Tygodnik Powszechny” 1972, nr 8; M. Fa z a n: *Jadwiga Kucianka*. W: *Śląski słownik biograficzny*. T. 3. Red. J. K a n t y k a, W. Z i e l i ŋ s k i. Katowice 1981; K. H e s k a - K w a ś n i e w i c z: „Ze stali są nasze duchy”. *Pamięci Jadwigi Kucianki*. „Gość Niedzielny” 1981, nr 50; K. T a ł u ć: *Jadwiga Kucianka — badaczka literatury śląskiej*. W: „Śląskie Miscellanea”. T. 9. Red. J. M a l i c - k i i K. H e s k a - K w a ś n i e w i c z. Katowice 1996; K. H e s k a - K w a ś n i e w i c z: *Habilitacja Jadwigi Kucianki w świetle dokumentów archiwalnych*. W: „Śląskie Miscellanea”. T. 17. Red. K. H e s k a - K w a ś n i e w i c z. Katowice 2004.

Katarzyna Tałuć